ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 92-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութիւնը եւ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդը, շարունակելով վերջին տարիներու գործնական եւ արդիւնաւետ համագործակցութիւնը, այս տարի եւս միասնականօրէն կազմակերպեցին Հայոց Ցեղասպանութեան 92-րդ տարելիցի ոգեկոչման կեդրոնական ձեռնարկը, որը տեղի ունեցաւ Կիրակի, 22 Ապրիլին, Գերմանիոյ Ֆրանքֆուրթ քաղաքի Փաուլսքիրշէ կոչուած հանդիսասարահին մէջ: Հայերէնով «Մուրբ Պօղոսի Տաճար» անուանուող այս հանդիսասարահը խորհրդանշական իմաստ ու նշանակութիւն ունեցող վայր մըն է: Հոս է, որ 1848-ին Գերմանիոյ պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով փորձ կատարուած է ընդունիլ մարդկային իրաւունքներու հիմնարար սկզբունքներու վրայ կազմուած Սահմանադրութիւն մը եւ իբր գերմանական միասնական ազգութիւն ստեղծել պետական ժողովրդավար կառոյց մը: Ներկայիս այս սրահին մէջ տեղի կ'ունենան համագերմանական նշանակութիւն ունեցող յուշ-երեկոներ եւ ոգեկոչման տարաբնոյթ ձեռնարկներ:

Ոգեկոչման ձեռնարկին բացումը կատարեց Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի ատենապետ տոքթ. Շաւարշ Յովասափեան: Յանուն կազմակերպիչներու ողջունելէ ետք քաղաքական, պետական եւ եկեղեցական ներկայացուցիչներն ու ձեռնարկին բանախօսները, տոքթ. Յովասափեան գոհունակութեամբ մատնանշեց Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման նկատմամբ վերջին տարիներու գերմանական պետական-քաղաքական շրջանակներու հետաքրքրութիւնը եւ առ այդ կատարուած քայլերը: Տոքթ. Յովասափեան նշեց, որ գերմանահայութիւնը հակառակ չէ դէպի հաշտութիւն միտուած երկխօսութեան, բայց բացառեց, որ հաշտութիւն կարելի է գոյացնել ի հաշիւ յիշողութեան հրաժարման, պատմական դատն փորձառութեան անառարկելի իրականութեան մերժումի եւ ճշմարտութեան մոռացման: Այս ճանապարհով կարելի չէ հասնիլ հաշտութեան եւ այսպիսի փորձերուն հայութեան պատասխանը միանշանակ ոչ կ'ըլլայ:

«Հայոց Ցեղասպանութեան պատմութիւնը,- նշեց պրն Յովասափեան,- Թուրքիոյ համար դարձած է ուրացման պատմութիւն: Ուրացում, որ կը մերժէ ընդունիլ ոճիրը եւ խօսիլ ոճրագործի ու զոհերու մասին: Ուրացում մը, որ զանազան հրատարակութիւններու միջոցաւ փորձեր կ'ըլլայ տարածելու նաեւ Գերմանիոյ մէջ եւ այլուր: ...Ուրացման այս քաղաքականութիւնն էր, որ պատճառ դարձաւ նաեւ Հրանտ Տինգի սպանութեան:

...Ցեղասպանութեան ճանաչման պահանջը կը պահանջէ նաեւ նոր, աւելի մարդկային ու բաց Թուրքիա մը, ուր յիշողութիւնը եւ ինքնութիւններու ու մշակոյթներու զանազանութիւնը տեղ եւ ընդունելութիւն կը գտնեն հասարակութեան մէջ: Այս առնչութեամբ մենք չենք մոռնար թուրք կարգ մը մտաւորականներու վերջին

Ժամանակներու ջանքերը, որոնք միտուած են Թուրքիոյ ժողովրդավարական փոփոխութեան եւ պատմութեան բաց քննարկման: Մենք կը քաջալերենք այս ուժերը իրենց պայքարին մէջ»,- ըսաւ տոքթ. Յովասափեան:

Այնուհետ տոքթ. Յովասափեան խօսքը փոխանցեց Հայաստանի Հանրապետութեան Գերմանիոյ դեսպանուհի, ազնուափայլ տիկին Կարինէ Ղազինեանին: Տիկին Դեսպանուհին խօսելով հայ-թրքական պետական շփումներու մասին՝ մատնանշեց, որ Հայաստանը վերջին տարիներուն միշտ ալ պատրաստ եղած է եւ հիմա ալ է, առանց նախապայմաններու կայուն դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել Թուրքիոյ հետ: Այս մասին կը վկայեն թէ՛ ՀՀ նախագահ պրն Ռոպերթ Քոչարեանի եւ թէ՛ Արտաքին գործոց նախարար պրն Վարդան Օսկանեանի պաշտօնական յայտարարութիւնները: Տիկին Ղազինեան մասնատրապէս մէջբերեց ԱԳ նախարար պրն Վ. Օսկանեանին քանի մը օրեր առաջ արտասանած խօսքերը. *«Իմ կատարելութիւնը կը ցանկայ մեր դրացի Թուրքիոյ հետ իրական ու անկեղծ հաշտութիւն մը: Մենք կը սպասենք ոչ թէ խորհրդանշական քայլերու խաղ մը, որուն նպատակը հաշտութիւնը չէ, այլ ունի միմիայն քարոզչական նպատակաւոր դրոշմը՝ շեղելու համար միջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը: Հայաստանը չի կրնար թոյլ տալ, որ նմանատիպ փորձերը ճեղք բանան Հայաստան-Սփիւռք փոխարարութիւններու մէջ:*

«Հայոց պատմութիւնը Հայաստանի սիրտն է»,- եզրափակեց յարգարժան Դեսպանուհին:

Յաջորդ բանախօսը Գերմանիոյ Կանաչներու Կուսակցութեան Խորհրդարանական Խմբակցութեան ղեկավար պրն Ֆրից Քուինն էր, որ Գերմանիոյ քաղաքական կեանքի ծանօթ ղեկներէն մէկն է, մանաւանդ Մարդկային Իրաւունքներու պաշտպանութեան ուղղուած իր գործունէութեամբ: Երկու տարի առաջ ան կարեւոր դերակատարութիւն ունեցած է նաեւ Գերմանիոյ Պունտեսթակի որոշման ընդունման ի նպաստ, որով Գերմանիոյ Խորհրդարանը պաշտօնապէս դատապարտեց հայութեան բնաջնջումը օսմանական կայսրութեան մէջ: Պրն Քուինն նշեց, որ իր անկեղծ համոզմամբ 90 եւ աւելի տարիներ առաջ կատարուածը կազմակերպուած Յեղապանութիւն է եւ գերման արխիւային փաստաթղթերն ալ անառարկելիօրէն կ'ապացուցեն սսիկա: Յարգարժան բանախօսը անդրադարձաւ նաեւ գերմանական պատասխանատուութեան՝ մէջբերելով այդ օրերու գերմանական քանցիլը Պեթման Հօլվէկի 1915-ին արտասանած յայտնի խօսքերը. *«Մեր միակ նպատակն է Թուրքիան մինչեւ պատերազմի աւարտը մեզի դաշնակից պահել, բացարձակապէս նկատի չառնելով, թէ հայութիւնը կ'ոչնչացուի կամ ոչ»:*

Այնուհետս պրն Քուինն աւելցուց. *«Ինծի համար խայտառակութիւն մըն է գիտնալ, որ գերմանական դպրոցական դասագիրքերը առ այսօր դեռ կը լռեն Հայոց Յեղապանութեան մասին»* եւ յոյս յայտնեց, որ մօտ ապագային գերմանական պատասխանատու մարմինները պիտի սրբագրեն այս սխալը:

Ծանօթ երաժիշտներ Լուսինէ եւ Սերկէյ Խաչատրեանի ելոյթէն ետք, որոնք հրաշալի կատարմամբ ներկայացուցին Ֆրանց Շուպերթէն եւ Սերկէյ Ռախմանինովէն

դաշնամուրի եւ ջութակի համար գրուած մեկական ստեղծագործութիւններ, Հայոց Յեղասպանութեան մասին գիտական բարձրամակարդակ բանախօսութեամբ մը հանդէս եկաւ գերման գիտական կեանքի յայտնի դէմքերէն փրոֆ. Եօրն Ռիզէն: Ան ի մասնաւորի նշեց, որ Յեղասպանութեան ընդունումն ու ճանաչումը անհրաժեշտ է ոչ միայն հայերուն, այլ նաեւ թուրքերուն, որովհետեւ ներկայ թուրք սերունդը գերին է պատմական դառն անցեալի: Յեղասպանութիւն ու Բնաջնջում կը նշանակեն մերժում մարդկային հաւաքականութեան մը, այս պարագային հայութեան, մարդ ըլլալու իրողութեան: Եւ այս մերժումը յառաջ կը բերէ սպաննելու անբարոյութիւն մը, որուն համար դիմացինը կը դադրի մարդ ըլլալէ: Եւ ասիկա այլ բան չէ, եթէ ոչ ՌՃրագործութիւն ընդդէմ մարդկութեան եւ մարդկայնութեան: Յեղասպանութեան մոռացման կամ իմաստափոխման, մերժման կամ ժխտման միջոցով կարելի չէ հասնիլ ներքին խաղաղութեան եւ թեթեւացման: Այս ձեւով կարելի չէ անցեալը չկատարուած դարձնել, ան կը մնայ իբր ծանր բեռ մը բարդուած ուսերուն վրայ յետագայ սերունդներու: Սպաննութիւնը ստուերի պէս կը հետապնդէ պատմական պատասխանատուութենէ խուսափողին: Չանգուածային սպաննութիւնը նաեւ սեփական մարդկայնութեան սպաննութիւնն է եւ կարելի չէ ժխտմամբ կամ մերժմամբ խոյս տալ պատասխանատուութենէ: Եւրոպական Միութիւնը իրաւունք չունի եւ չի կրնար մոռնալ իր պատմութեան նմանատիպ դրսեւորումները, պատմական պատասխանատուութեան գիտակցումը եւ հիմնարար ինքնաքննադատական մօտեցումները: Եթէ Եւրոպական Միութիւնը ինքզինք լուրջ կ'ընդունի, պարտաւոր է նկատի առնել այս հանգամանքը եւ նոյն ինքնաքննադատական մօտեցումը պահանջել իրեն անդամագրուելու ցանկութիւն յայտնող ամէն պետութեան:

Փրոֆ., տոքթ. Ռիզէնի բանախօսութեան յաջորդեցին Յեղասպանութեան վերապրողներու յուշերէն հատուածներու ընթերցումներ՝ գերմաներէն թարգմանութեամբ, որմէ ետք Սերկէյ եւ Լուսինէ Խաչատրեան երկեակը դաշնամուրի եւ ջութակի վրայ հրամցուց Կոմիտասի «Ծիրանի ծառ» եւ «Կռունկ» ստեղծագործութիւնները:

Հանդիպութիւնը եզրափակուեցաւ Գերմանիոյ հայոց առաջնորդ Բարձրաշնորհ Տ. Գարեգին արքեպս. Պեքճեանի խօսքով: Առաջնորդ Սրբազանը ի մասնաւորի նշեց. «Անկարելի է քրիստոնէայ ըլլալ, առանց խաղաղութիւն ու հաշտութիւն քարոզելու եւ առանց գործնականօրէն անոնց իրականացման նպաստելու: ... Մակայն առանց ճշմարտութեան, առանց արդարութեան կարելի չէ պատկերացնել իրաւ հաշտութիւն, իրական ու տեւական խաղաղութիւն ո՛չ անձերու եւ ո՛չ ալ հաւաքականութիւններու եւ պետութիւններու միջեւ: ... Պէտք է իրատես ըլլալ եւ խոստովանիլ, թէ այնքան ատեն քանի ճշմարտութիւնը չի ընդունուիր ու արդարութիւնը չի վերականգնուիր, անկարելի կը մնայ հայ-թուրքական հաշտութիւնը: Կարելի՞ էր պատկերացնել գերման-հրեական հաշտութիւն, առանց ճշմարտութեան ու արդարութեան, առանց ներողութեան ու ներողամտութեան, առանց մեղքի ու պարտականութեան գիտակցութեան»:

«Քրիստոնեայ ըլլալ, կը նշանակէ ըլլալ պաշտպան մարդկային կամքի ու տեսակետի ազատութեան: Մակայն տեսակետ բառը կ'ենթադրէ ներկայի կամ անցեալի վիճելի իրադրութիւն մը: ... Դեպք մը, գործողութիւն մը, ինչպիսին է Հայոց Ցեղասպանութիւնը, որուն տեղի ունեցած ըլլալը աներկբայելի իրականութիւն մըն է, որքան ալ տխուր ու ցաւալի ըլլան հետեւանքները, պէտք է ընդունիլ եւ ճանչնալ. ... որովհետեւ միայն այս ճանապարհով կարելի կ'ըլլայ հասնիլ փոխադարձ վստահութեան, որ ծնունդ կու տայ իրական ու տեւական հաշտութեան», - եզրափակեց իր խօսքը Գարեգին Սրբազան:

Ձեռնարկը իր լրումին հասաւ Հայոց Ցեղասպանութեան բիրաւոր նահատակներու հոգիներու խաղաղութեան համար կատարուած Հոգեհանգստեան աղօթքով եւ միասնաբար արտասանուած Տերունական աղօթքով:

Ոգեկոչման կեդրոնական ձեռնարկին ներկայ էին պետական, քաղաքական, եկեղեցական հայ եւ օտար բազմահարիւր դէմքեր:

ՍԵՆՈՎԲԷ ՎՐԴ. ԻՍԱԽԱՆԵԱՆ